

საქართველ მეფეთ ღრუის

ქართულ რესპუბლიკანულად

K 6182
7
2

და

საქართველს წერილები ვენეციის

რესპუბლიკური მთავრობის წინაშე

ზ. კიკინაძისა.

გამოცემული

ვარლამ ბჟეშელაშვილის მიერ

თბილისი.

სტამბა ტ. როტინიანცისა, გოლოგინ. პრ. 39

1917

9(47. 922)

ქართველ მეფეთ ღრღის

ქართველ რესპუბლიკანელები

და

მეფე ერეკლეს წერილები ვენეციის

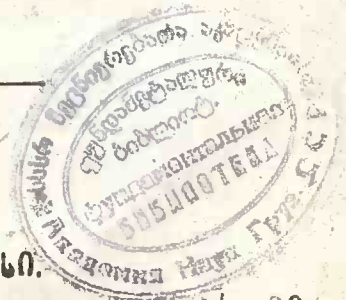
რესპუბლიკური მთავრობის წინაშე

წ. ჰიკინაძისა.

16682
2

გამოცემული

ვარლამ ბეჟულაშვილის მიერ

თბილისი.

ბტაშა ტ. როტინიანცისა, გოლოვინ. პრ. 39.

1917

ქართველ მეფეთა დროის ქართველთ რესპუბლიკანელები

I.

ჩვენში მოიპოვებიან ისეთ გმირნი, რომელნიც ამბობენ, რომ XIX საუკუნის დამლევამდე, ქართველებს ეითომც სრულიად არაფრის წარმოდგენა არა ჰქონიათ, რომ ქართველებს ამ დრომდე არც სტამბა ჰქონიათ, არც თეატრი: არც ეურნალ-გაზეთობა, არც წიგნი და არც ბევრი სხვა ასეთი.

როცა იაკობ გოგებაშვილმა დაბეჭდა თავისი წერილი: „ჩანი ვიყავათ გუშინ“ და აღნიშნა, რომ ქართველები იცნობდნენ რესპუბლიკანურ წესწყობილებასაო, ზოგიერთებმა იაკ. გოგებაშვილის გამოკვლევას ეჭვის თვლით შეხედეს და გაზეთადებულად ჩასთვალეს. ქართველები რომ რესპუბლიკურ მართვა გამგეობას ჯერ ისევ XIX საუკუნემდე იცნობდნენ, ამას ამტკიცებს შემდეგი.

ევროპის ქალაქებში სწავლის მისაღებათ ქართველთა შეილებმა ჯერ ისევ XVII საუკუნეში იწყეს წასვლა, სწავლობდნენ რომს, ნეაპოლს, პარიზს, ლონდონს, ბერლინს, ლიონს, ტრიესტს, ვენას, ვენეციაში და სხვაგანაც.

1620 წ. რომ ის პაპის კოლეგიაში დაარსებულ იქმნა ქართული ენის კათედრა: 1627 წ. იქვე დაარსებულ იქმნა ქართული სტამბა და დაიბეჭდა ქართული წიგნები. პატრებს საქართველოში ბევრი რამ ცოდნა შემოჰქონდათ, მაგალითებრ: მკურნალობა, სხვადასხვა სწავლა-მეცნიერება, ევროპიულის ენების შესწავლა, ევროპის ერთა ისტორია და სხვა, რაც ცხადად ასაბუთებს იმ გარემოებას, რომ ქართველებმა ევროპის ერთა ავ-კარგიანობა წინათვე იცოდნენ და არა XIX საუკუნის შემ-

დევ ელიზნენ ამას ისე, როგორც ეს ზოგიერთებს ჰგონიათ.

XVIII საუკუნის შემდეგ, საქართველო საფრანგეთს ისე უახლოვდება, რომ 1714 წ. საქართველოდამ საფრანგეთში ლიუდოვიკ მეთოთხმეტესთან თავისუფლათ გაემგზავრა საბა ორბელიანი. ამის შემდეგ თუმცა არა ხშირათ, მაგრამ ქართველებმა შაინც მიდიოდნენ ხოლმე პარიზს და სწავლობდნენ ფრანკუზების ცხოვრებას. ქართველნი ფრანგებს ისე დაუახლოვდნენ, რომ ზოგიერთებმა ეოლტერის ნაწერების კითხვაც დაიწყეს და თვით საქართველოს ტახტის მემკვიდრე, დავით ბატონის შვილიც ეოლტერიანელი იყო. პოეტი ალექსანდრე ჭავჭავაძეც 1790 წ. პეტერბურგში ცხოვრებდა, ერთ პანსიონში სწავლობდა, ამ გვარად, ქართველებისათვის არც საფრანგეთის რევოლუცია იყო უცნობი და ქართველებმა იცოდნენ მისი წარმოშობის მიზეზებიც. ამას გარდა იცოდნენ საფრანგეთის ერის რესპუბლიკური მართვა-გამგეობის წესები, და ამასთან ზოგი ქართველი ამისი დიდი პატივის მცემელიც იყო.

ისტორიით ვიცით, რომ მეფე ერეკლე, ტახტის მემკვიდრეთ, თავის მეორე შვილს ლევანს ამზადებდა. ლევანი თურმე გონიერი კაცი იყო, მასთან მამის დიდი მორჩილი, ეს იყო მეორე შვილი. ამ ლევანმა საქართველოში შემოიღო მორიგი ჯარის წესი, იგი ევროპიულად იყო განათლებული, მას ასწავლიდნენ კათოლიკის მისიონერები. იცოდა ფრანგულ ენაც.

გიორგი მეფემ ამაზედ შური ჩაიღო გულში და ბოლოს ის მოახერხა, რომ მან ლევანი მოაწამელინა. ამის სიკვდილის დროს, მეფე ერეკლეს უთქვამს შემდეგი:— „ახლა კი დაიღუპა ჩემი ოჯახი და საქართველოს საქმეცა“.

მეფე ერეკლე ლევანის სიკვდილმა დიდათ დაალონა. ამის მსგავს თავის შვილებში იულონს ხედავდა, იულონი მართლაც ჰგავდა ლევანს, ხოლო ეს იყო უკანასკნელი შვილი მეფე ერეკლესი, ამიტომ ამის გამეფება შეუძლებელი იყო. ერეკლეს შემდეგ ტახტი გიორგის ეკუთვნოდა.

როგორც სჩანს, მეფე ერეკლეს გიორგი მეფე არც კი უყ-

ვარდა, ხოლო პატივს კი სცემდა მის გამო, რომ იგი იყო პირმშო, ტახტის მემკვიდრე, ერეკლეს ასეთი შეხედულება გიორგი მეფემაც კარგად იცოდა, ამიტომაც მოხდა ის უბედურება, რომ 1795 წელს, მამადხანის ომის დროს, გიორგი მეფემ თავის მამა, მეფე ერეკლეს, უღალატა, იმ დროს, როცა ქართველობა მტერთან ომობდა, მეფე გიორგი კი მალორს ტყეში, მეჯლისებს მართავდა და მამის ჯავრს ჰყრილობდა!

მეფე ერეკლემ შეიღის ასეთი ვერაგობა კარგათ შეიტყო, ისურვა ჯავრის ამოყრა, ამიტომ მან დასტოვა მეორე ანდერძი, რომლის ძალითაც გიორგის შემდეგ სამეფო ტახტი იულონს უნდა მიეღო და არა გიორგის შეიღს.

ამ საქმეებს დარეჯან დედოფალიც მთარეელობდა. რადგანაც იულონი ამის ნაშობი იყო და ამასაც სურდა ესეთი ბედნიერება, მაინც ეს დედოფალი გიორგიზეც ბევრათ მალლასდგას და ვინც ამას გაჰკიცხავს, იგი სცოლადეს ისტორიის წინაშე.

მეფე ერეკლემ მეორე ანდერძი თუმცა საიდუმლოთ დასტოვა, ხოლო მაინც ცნობილ იქმნა მრავალთაგან. ამ გარემოებამ იმ დროის ქართველთ წარჩინებულნი გაჰყო რამოდენსამე ნაწილათ, ბოლოს მისგან დაიბადა დიდი ანარქია.

გიორგი მეფის მომხრენი უკმაყოფილონი იყენე ამ მეორე ანდერძიდ.

მალულათ იბრძოდა მეფე გიორგის პარტია, მალულათ იბრძოდა იულონის პარტიაც, დარეჯან დედოფალსაც ჰყენდა თავის მომხრენი და ესენიც იულონს უჭერდნენ მხარს. იყენენ კიდევ სხედასხეა ბატონიშვილების მომხრენიც.

იყენენ ისეთნიც, რომელნიც ემხრობოდენ დავით ბატონიშვილს, გიორგის ძეს და ესენი ითხოვდენ, რომ გიორგის მაგიერ მისი ძე დავითი უნდა გამეფდესო. იყენენ ისეთნიც, რომელნიც აღექსანდრე ბატონიშვილს ითხოვდენ მეფეთ, ზოგნი კიდევ ივანეს და ზოგიც სხეებს.

ამ დროს, თფილისში სცხოვრობდა რუსეთის გენერალი ლაზარევი, რომელიც ყველა ამ საქმეებს ყურადღებას აქცევდა.

ეს კიდეც ითხოვდა სხვა გვარ მოვალეობას. 1798 წლის შემდეგ, რა კი მეფე ერეკლე გარდაიცვალა. ამიტომ გიორგი მეფეც 1782 წ. ხელშეკრულობის დაცვას ითხოვდა.

მეფე ერეკლეს სიკვდილის შემდეგ, რაც დრო გადიოდა, მით სამეფო საქმის მართვა-გამგეობა საშინელ სახეს იღებდა. ამ საშინელებამ, გიორგი მეფის ავითმყოფობის დროს, უფრო მკაცრი ხასიათი მიიღო, გიორგის გარდაცვალების შემდეგ კი მეტის მეტი საშინელი და წარმოუდგენი ანარქია გაშეფლა.

საქართველოს საქმე აირია სასტიკათ, ამ არევის მეტათ ცუდი შედეგი მოსდევდა. ამ მომავალს ბევრი დამკვირვებლებიც ჰყვანდნენ და მჭურვალეთ ყურადღების შიმპყრობნიც.

ამ დროს, იყო სოლომონ ლეონიძე, თავის დროის კვლად კაცი გონიერი, ამასაც ჰყავდნენ მომხრენი, რომელნიც იზიარებდნენ ამ წმინდათ სახსენებელი კაცის აზრებს და ესენიც ითხოვდნენ იმას, რასაც ეს ბრძენი კაცი ითხოვდა, მაგრამ სამწუხაროდ, ამ დროს, ანარქიას, ანუ აღრევას ისე გაედგა ფესვი, რომ გონიერ ზირთა დარიგებას ყურადღებას არაფერ აქცევდა, ყველა თავისკენ იწვედა, ანუ თავის მომხრის გასამეფებლათ და ამას რა შემდეგი მოჰყვებოდა ამაზე კი არაფერ ფიქრობდა.

ქვეყნის უბედურებამ საშინელს წერტილს მალწია. საქმე ისე აიწეწა, რომ ამ დროს, საქართველოს მეფობა აღარც კი სუფევდა და ყველას ლაზარეისა ეშინოდა. თვით დავით ბატონიშვილიც, რომელიც რუსეთის გენერალ ლეიტენანტი იყო და ტახტის მემკვიდრე, ვერ ბედავდა გამეფებას, ამას ერთის მხრით იულონის მომხრეების ეშინოდა და მეორეს მხრით სხვების, ეს ელოდა ისევ რუსეთის ნება რთვით და ძალით გამეფებას და მაშინ მას ველარაფინ ვერას დააკლებდა.

ასეთ სოლომონში აყო დავით ბატონიშვილი, სოლომონ ლეონიძე აწუხებდა დავითს და ავედრებდა დროით გამეფებას, მაგრამ დავითი ვერა ბედავდა. აი, ამ დროს, სოლომონ ლეონიძის მომხრეთა შორის გამოჩნდნენ ზოგიერთი ისეთი პირნიც, რომელნიც ქართველთა მეფობას აღარ ითხოვდნენ და ამის ნა-

ცულათ რესპუბლიკური წესების დაარსებას ლაღადებდენ.

ასეთი პირნი იყვნენ მრავლათ, ესენი მართავედენ კრებებ და აქ მსჯელობდენ ქვეყნის საქმეზედ და ქართველთა მომ-
ვალს ცხოვრებაზე.

ამათ კარგათ ესმოდათ თავის ქვეყნის მდგომარეობა და
ამიტომაც ხმარობდენ ყოველ ნაირ სახსარს და ღონეს, რომ
მათ ერის ცხოვრებას არ წარხოცოდა თავის სახე.

როგორც ვიცით სხვა და სხვა ისტორიულის და ზეპირი
ცნობებით, ასეთ პირთა რიცხვი ერთობ დიდი იყო. მათ რიც-
ხშია სოლომონ ლეონიძეც, როგორც თანაგრძნობელი, ამი-
მომხრეთა რიცხვიც თურმე ერთობ დიდი იყო, ასეთ პირთა თა-
თბირი იყო გონიერული და მრავალ ნაირი, მაგალითებ, ესენ-
ნი ამბობდენ:

ქართველ ბატონიშვილებს თითქოს აღარ სურთ მეფობა,
რაკი მათ აღარ უნდათ ქვეყნის პატრონობა, მიბრძანდეთ იქით,
საცა სურთ და ჩვენ მოუვლით ქვეყანას, განვაგებთ სამეფო
საქმეებს, ფრანკუზები ჩვენზედ უკეთესნი არიან და ნასწავლ-
ნი, მაგრამ ძრიელ ხშირად ისინიც განაგებენ უმეფოთ, რეს-
პულიკით.

ჩვენც ვიზამთ ამას, გაეაკეთებთ რესპუბლიკას და ვიქნებით
უმეფოთ, იმედია. რომ ჩვენს თავს და ჩვენს ქვეყნის საქმეებს
კარგად ჩვენც გაუძღვებით, რაკი ჩვენს ბატონისშვილებს აღარ
სურთ მეფობა, რაკი ისინი ასე იქსაქსებიან, ამიტომ ჩვენ უნ-
და მოუაროთ ჩვენს ქვეყანასაო.

საქართველოს რესპუბლიკის მომხრენი, სხვათა შორის
იყვნენ შემდეგნი, პირნა:

სოლომონ ლეონიძე, კაცი გონიერი.

დუყალ ბარათაშვილი ცნობილი პირი,

როსტომ ბეგთაბეგისშვილი, თავის დროის გონიერი
კაცი.

ელიზბარ თუმანიშვილი, კაცი ცნობილი.

პატრი ნიკოლა. იყო მრჩეული და მთხოვნელი მღვიძრად
ყოფნის. ამანაც აუწყა თურმე ერთ კრებაზედ ქართველთ ასე:

„ბატონებო, რაკი ბატონიშვილები ასე არჩევენ ქვეყნის
საქმე, მეტი რა გზა არის, თქვენ ნულარ აყოფნებთ ან დავითი
გაამეფეთ. ან იულონი, ან არა და ქმენით ოესპუბლიკური მთა-
რობა და მოუარეთ ქვეყნის საქეებს და ასე ნუ სტოვებთ, თო-
რემ საქმე უფრო აირვეა და ბოლოს ყველაფერი დაიღუპება,
პატრი ნიკოლამ ესეც დაუმატებია მეორე კრების დროს:

„ბატონებო, მე ვარ რომის ტახტის ერთგული და წმიდა
პაპის მმოსაეი, შეუძლებელია, რომ კათოლიკის მისიონერი
რესპუბლიკის მოწხრე ვიყო, მაგრამ რაკი ქართველთ ცხოვრე-
ბა ასე წახდა, ამიტომ სხვის ხელში გადასვლას და საქმის და-
ღუპვას, მე თქვენთვის რესპუბლიკა მირჩეენია და დროით და-
ბოლოოფეთ ეს საქმე და საქართველოს გაუჩინეთ თავისი პატ-
რონი მმართველი და მფარველი“.

ასე და ამ გვარად, პატრის სურვილის თანახმად სოლო-
მონ ლეონიძემ დავით ბატონისშვილსაც ურჩია მალე გამეფე-
ბა და საქმის არ დაყოფნება, მაგრამ დავითმა მაინც ვერ გაბე-
და. სხვათა შორის დავითს ასეთი სიტყვა მოახსენა ალექსანდ-
რე მაყაშილმა.

„ბატონიშვილო და ბიძაე! ნუ ჰკარგავ მეფობას, დაეცე-
ვით მეფობა და განვამტკიცოთ. მიბრძანეთ და გამოუცხდებ
რუსის ჯარსა წარვიდეს რუსეთად, და თუ არა იქმს რუსის
გენერალი, ადვილია აქედამ განდევნა. დაეცვათ მეფობა და
განვამტკიცოთ მეფობით სახელი ჩენი.“

დავითს ძრიელ შეეინდა ასეთი სიტყვის, მან ეს ამბავი
გენერალ ლაზარეეს აუწყა. ამან—მინისტერ კოვალენსკის, მე-
რე ამაზედ შევითხვა მისცეს ალ. მაყაშილს.

რესპუბლიკის დაარსების ამბავმა ოთხსაე კუთხიე მოიკვა-
ხალხი და მასზედ ბევრს ალაგას ლაპარაკობდენ. ამ გარემოებამ
დავითი შეაფიქრიანა და ამან ერთ ყრილობას ასეთი წინააღდე-
გით მიმართა: „ამ ჟამათ ზოგიერთნი: როსტომ ბეგთაბეგიშვი-

ლი, ელიზბარ თუმანიშვილი და დუცალ ბარათაშვილი. შეგიყრიათ და რესპუბლიკის თავათ გაგოკეთებიათ, აბა სად მივიდეთ, ეს თქვენს კეთილშობილებისთვის დიდად აუტგია და სათაკილო“.

სოლომონ ლეონიძე ეახლა-დავით ბატონისშვილს და დარიგება მოახსენა, მაგრამ დავითისაგან ასეთი უარი მიიღო: „თუმცა ქართველებს მეფე გყოლია, მაგრამ ხან ბერძნების ხელში ეყოფილვართ, ხან ოსმალთა და ხან სპარსთა. ახლა მეფე თეიმურაზმა და მეფე ერეკლემ და მეფე გიორგიმ ეს ქვეყანა რუსეთის ხელმწიფეს მისცა. ნუ აჩქარებულხართ, როცა იმპერატორის ნება და ბრძანება მოვა, თქვენც იმაზედ დადებით. რესპუბლიკის მეთაურნი და მომხრენი ამაზე გაბრაზდენ და დავითი განკიცხეს.“

დავითს ეხლა სოლომონ ლეონიძე და ესაუბრა პირუთენელად, მაგრამ მაინც ეერას გახდა, ამ საუბრის გამო პ. იოსელიანი „მეფე გიორგის ცხოვრება“-ში ასე იხსენიებს სოლ. ლეონიძეს: „ეუწოდებ მას, პატიოსნებასა გამო მალლისა დროთა მათ ფაბრიციოდ ქართველთა, და ვითარცა მტკიცე და შეურყვეველი. იქმნა ნამდვილ ქართველთა ერისა და ისტორიის კატონად.“

არის ცნობა, რომ სოლ. ლეონიძეზედ, უფრო ძლიერი წრე დუცალ ბარათაშვილს შეუდგენია, ეს ასე მძლავრათ ცდილობდა, რომ მეფე ერეკლეს ანდერძის ძალით ან დავითი გამეფებულყო და ან იულონი. თუ ენესი არა, მაშინ „რესპუბლიკა გაეკეთათო“.

რესპუბლიკური წყობილების შესახებ სხვაც ბევრი წერილი ამბებიც არი დაჩვენილი, მაგრამ ფაქტის აღსანიშნავად ჩვენ ესეც ვიკმარგთ. ვინაიდან აქყდანაც, ნათლად სჩანს, რომ ქართველებმა რესპუბლიკური წესები რუსეთის იმპერიასთან დაკავშირებამდე იცოდნენ.

ქართველებმა თვით საფრანგეთის რევოლიუციის ამბებიც

კარგად იცოდნენ. რევოლიუციას მაშინ ქართვენი ხალხის აღ-
რევას უწოდებდნენ.

მეფე ერეკლეს და გიორგისაც ახლდენ კათოლიკის პატ-
რები და დაწერილებით მოუთხრობდნენ მეფეებს საფრანგეთის
რევოლიუციის ამბებს, რესპუბლიკურ მთავრობის დაარსებას და
შის კანონებს.

ნაპოლეონ იმპერატორის გამეფების შესახებ, ერთხელ მე-
ფე გიორგიმ პატრს ნიკოლას კითხვები მისცა, პატრმაც მოახსენა
ნა ბეერი რამ, რადგანაც ეს საუბარი საყურადღებოა, ამიტომ
ამასაც იოსელიანის სიტყვით მთლად მოვიყვანთ, რაც ცხად
ჰყოფს იმ გარემოებას, რომ ქართველნი საფრანგეთის რევი-
ლიუციის ამბებს და რესპუბლიკურ გამგეობას ადრევე იცნობ-
დნენ და არა XIX საუკუნის შემდეგ, როგორც ეს ზოგიერთებს
გონიათ.

მეფე გიორგის შეილი დაფითი რუსეთში გაიზარდა, იქვე
მიიღო სწავლა, იყო რუსის გენერალ ლეიტენანტი, იცოდა
ფრანგული ენა და იყო ვოლტერის სწავლის მიმდევარი, რუსე-
თიდან საქართველოში რომ დაბუნდა, თან წამოიღო ვოლტე-
რის სურათი და კედელს ჩამოკიდა. ამასთან დაფითი იყო ეკ-
ლესიურ წესებზე გულ აცრუებული იყო. ამაზე მეფე გიორგი
დიდად სწუხდა და დარდობდა. სწუხდა შეილის ურწმუნოება-
ზე. ურწმუნოების გამო მეფე გაკვირებული იყო და ვერ წარ-
მოედგინა ამის გარემოება თუ საფრანგეთში რამ გამოიწვია ეს
პირობები.

ერთხელ მეფეს პატრი ნიკოლა ეახლა, მეფემ ურწმუნოე-
ბის გარემოება ველარ მოითმინა და პატრ ნიკოლას საუბარი
გაუძარტა:

„პატრი ნიკოლა! სად არის ახლა დიდი სარდალი ბონა-
პარტე.

პატრი, ებრძვის რუსთა და კეისართა, ესენი სცდილობდნენ
დაიცვან ფრანგისტანში ქრისტიანობა. არლა მუნ, აგერ მრავ-
ლი წელიწადია არც წირვა, არც ლოცვა, არც ქორწინება,

არც მღვდელი და ეპისკოპოსა; 25 მილიონი წარმართათ არიან გადაქცეულნი.

მეფე გიორგი, ვინ ქმნა ესე?

პატრი ნიკოლა. უკეთურთა მწერალთა ვოლტერმან და სხვათა.

მეფე გიორგი. ვოლტერი! მეგობარი ჩემის შეილის დაფითისა. ჩემი შემკვიდრისა, ვაი შენს გიორგის, რუსეთში მყოფმან ჩემმა შეილმა შეისწავლა მისი უსჯულო სწავლა, მოიტანა აქ მისი სახე, რომელიც სამართლათ დაეწვი ცეცხლსა, ღმერთი წარუმართებს რუსთა და კეისარსაც, თვით მაცხოვარი შეეწევა მათ, ქრისტეს გარფთ რაღაა კაცი? უკეთესსა ვინ გეასწავებს, მეორე არიოსი ყოფილა ის შეჩვენებული.

პატრი. ღვთით პაპისა ლოცვით მტერი ვერ გაიმარჯვებს.

მეფე. ეკლესიასა ქრისტესა ჩემო, პატრო! ვერა სძლეეს ბჭე ჯოჯოხეთისა,

პატრი. მრავალი უნახავსთ დევნა ქრისტიანეთა.

მეფე. დიოკლიტიანემან, ნერონმან და იელიანემ და სხვათა ვერა ჰსძლიეს ქრისტესსა, რასა იქმს ვოლტერი სიტყვებითა! თვით ბონაპარტე რაღაა პატრო?

პატრი. დიდათ მორწმუნე კათოლიკეა, აღზრდილი ფრანგისტანში, კორსაკანელი თუ იქნება, ჰფიქრობს აღადგინოს ტრაპეზი ქრისტესი. პატივს სტეჟს რომის პაპსა წმიდასა.

მეფე. ღმერთმა წარუმართოს და დაუთურგნოს მტერნი და განუბნიოს იგინი. ჩვენ ელოცულობთ მათთვის.

პატრი. აგერ მ წელია, რაც უკეთურთა ფრანგისტიელთა დაფლეს მიწაში ჯვარი და სახარება ქრისტესი.

მეფე. წყეულიმც არის მათი სახელი, ღმერთო და მაცხოვარო ჩემო, შენ აპატივე შეილს ჩემსა დაფითს დანაშაული მისი. ნუ ჰკითხავ მას, შენ მოაქციე ქეშმარიტსა გზაზედა და დაამკვიდრე შენს სიყვარულზედ. ამინ. ამინ, რა იქნება მეფე არა მორწმუნე ქრისტესი, მოძულე მღვთისა დედისა, წმიდათა და წამებულთა. ვაი შენს მეფესა გიორგისა, გამოიყვანე ცოდ-

ვიდან, ამცენ, შენ უფრო დაჯიჯერებს, პატრო, შეაყვარე ქრისტე შეილსა ჩემსა, გამოიყვანე ცოდვიდამ, თორემ ვერ იმეფებს. დაქკარგავს ტახტსა და სამეფოს ლეთის მშობლის წილხდომილსა.

კვალათ, ანუ შემდეგაც მეფე გიორგი ავედრებს პატრიქოლას, ეხვეწება, რომ ამათ გავლენა იქონიოს დაეითხედ. ამ გვართ, XVIII საუკუნის შუალოს, ქართველთ შორის, ხშირად იცოდნენ საუბარი საფრანგეთის რევოლიუციის შესახებ; რესპუბლიკური მართვა გამგეობის და იცნობდნენ ვოლტერი მწერლობასაც.

მეფე ერეკლეს წერილები ვენეციის რესპუბლიკის წინაშე.

ისტორიულის ცნობებით ვიცით, რომ 1781 წ. მეფე ერეკლემ ევროპაში, იოსებ რომის იმპერატორთან, ერთი პატრი გაგზავნა, თან წერილი გაატანა და იმპერატორს დახმარებას სთხოვდა. ამავე პატრს წერილები გაატანა ვენეციის მთავრობის წინაშე და ამასთანავე პირადი თხოვნაც.

საუბედურათ, მეფეს თხოვნა ვერ აღუსრულდა, მგზავრობის დროს, პატრს შავის ზღვით მოუხდა სიარული, შავის ზღვის ღელვის მეოხებით პატრი ზღვაში დაიხრჩო და მთლად მისი ისტორიული ცნობები, მეფის თხოვნა და ბევრიც სხვა რამ მასალა ზღვაში დაინთქა. პატრის დაღუპვის ამბავი მეფეს დროით მოხსენდა, დიდად ეწყინა საქმის ასე უბედურად აღსრულება, მაგრამ რალას უშველიდა, მიწერ-მოწერა და თხოვნა შემდეგ ისევ განაახლეს.

მეფის თხოვნით, 1782 წ. მეორედ გაგზავნილ იქმნა პატრი მავრო ვენეციის მთავრობის, ანუ სენატის წინაშე. სადაც იმ დროს ხშირად იკრიბებოდნენ იქაურნი, დიდებულნი და სახელმწიფოს წარჩინებულნი. ჩვენ აქამდის მხოლოდ ის ვიცოდით, რომ 1782 წ. მეფის ბრძანებით ევროპაში გაგზავნილ იქ-

მნა პატრი მავრო, მაგრამ ისკი არ ეიცოდით, თუ იგი რად წა-
ვიდა იქ, რა წერილები და პირადი თხოვნა წაიღო, ქართველ-
თაგან რა ჰქონდა დავალებული ვენეციის განათლებულთა და
წარჩინებულთა წინაშე საშუამდგომლოდ. დღეს ჩვენ შემთხვე-
ვით გავიცანით მეფის ერეკლეს ორი წერილი, რაც ცხადად
ააშკარებს ამ გარემოების პირობებს და პატრი მავროს ევროპა-
ში განსვლის მიზეზს. ამიტომ აქ მცირედ პატრი მავროს შესა-
ხებაც ვიტყვიტ რასმე.

პატრი მავრო ყოფილა ტომით უცხო, მაგრამ საქართვე-
ლოში დიდხანს უცხოვრია, ქართული ენა კარგათ სცოდნია,
მასთანვე მწიგნობრობაც. დიდი გულშემატკივარი ყოფილა
ქართველთა და თითქმის მტკაცე ბურჯი სოლომონ მსაჯულის,
პატრის ნიკოლასი და ქართველთა სხვა წარჩინებულთა კაცთა,
რომელთაც ქართველთა მომავალის ცხოვრების დიდი შეგნება
ჰქონდათ და თითქმის ნათლად მხედველნიც იყვნენ მყობადისა.
შეფე ერეკლეს კარგად სცოდნია პატრის ასეთი ღირსება და
ამიტომაც გაუგზავნია იგი ევროპაში.

რამდენად ყოფილა პატრეცემული პატრი და მეფის წინა-
შე დამსახურებული, ეს სჩანს თვით აქ დაბეჭდილის წერტილ-
განაც, სადაც მეფე პატრს მავროს ანდობს და ნებას აძლევს,
რომ მან ილაპარაკოს იქ ქართველ მეფის სამაგიეროდ სადაც-
კი საჭიროთ დაინახავს, ითხოვოს ის, რასაც სასარგებლოდ მი-
იჩნევს. სამწუხაროდ, ჩვენ ამ პატრის ცხოვრების შესახებ ბევ-
რი არა ვიცით რა, ნამეტნავად ევროპაში წასვლის შემდეგ,
ცნობები ისეა დაჩრდილული, რომ თვით ისიც კი არ ვიცით,
თუ ეს მალაღის გონების მოძღვარი როდის მობრუნდა საქარ-
თველოში და ან რა პასუხი მოუტანა მეფეს არა მგონია, რომ
ამ პატრი მავროს მოგზაურობის შესახებ და 1781 წ. შავ ზღვა-
ში დაღუპულის პატრის ცხოვრების იმ დროის „Mision“-ში
რამე ცნობები არ იყოს დაბეჭდილი. იმედია, რომ დრო და-
შეერთებული შრომა ბევრს რასმეს აღმოაჩენს.

ვენეციაში (იტალია) არის მთავრობის ერთი ძველი არხი-

ვი, რომლის ოთახებისა და დარბაზების რიცხვი ოთხასზე მეტი იქმნება. ამ უდიდესს შენობას სახელათ ეწოდება „archivio di stato“. დარბაზთა შორის არას ერთი დიდი სახელდობრ, დიპლომატიური დარბაზი, ანუ დარბაზი მარგარიტა, ეხლანდელის დედოფლის სახელობაზედ. ამ დარბაზში, სხვათა შორის გამოფენილია რამდენიმე წერილი და ცნობა მეფე ერეკლეს შესახებ, წერილები ზოგი ქართულად არის ნაწერი, ზოგი თათრულად, იტალიურად პატრის მავროსაგან ნათარგმნი, აი წერილები, რომლებიც გადმოწერილია სიტყვა სიტყვით ქართველის კათოლიკის მხითარისტის დიონოსე კალატოზიანისაგან, ვისაც ჩვენ წრფელი მადლობა უნდა ეუძღვნათ, რომ მათ შორის უაღრესად განცხოვლდეს საქართველოს ერისა და წარსულის ცხოვრების ცნობათა პატივის ცემა. ამის იმედი მით უფრო გვაქვს, რომ ეს მხითარისტი შთამომავლობით ქართველია და ქართულ წერილების კითხაც იცის. აი ესეც წერილები:

„განათლებულთა მაგათ დიდთა ვენეციის ქალაქსა შორის შემძლებელთა შეკრებულთა.

„მრავლის ქამიდგან დაგვიჩირდა რათამცა ევროპის თვითმპყრობელთა, ყოვლად მალალთა კეისართა და ყოვლად მოწყალეთა დიდებულთ ხელმწიფეთა და მეფეთა, და უგანათლებულესთა მალალთა შეკრებულებთ ვაწყინოთ თჳგი და დამჭირნეცა ჩვენი მოვასხენოთ და რათამცა ჰყონ წყალობა, მაგრამ აქამეომდე მძლავრთა მტერთაგან ისმაიტელთა, და სხვათაცა წინააღმდეგომთაგან ვერ მივიღეთ ქამი.

„და არა დროსა შინა ვეწიენით მოწყალებათა ღეთისათა და მივიღეთ ესდენი ბედნიერებ, და აწ დროსა ამასა ვაწყინეთ და განათლებული გონება თქვენნი ჩუ უმე შევწუხნეთ და ვითხოვ თქვენის განათლებულებისაგან, რათა ახლა ღეთისა წყალობით აღიძრათ და რომელიც ამ პატრის მავროსაგან დაბარებული აქვსდეს წერილით თუ ზეპირათ უნაკლულთ ჩვენად მოიხსენიოთ და რა გვარათაც ჩვენის სათხოვრის აღსრულება მოვასხენოთ, ის აღგვისრულით.

„ჩვენ თქვენს განათლებულებასთან სიშორით არათფერი სამსახური არა მიგვიძღვის რა, მაგრამ ქრისტიანობისათვის და ერთა შეწუხებულთათვის იღვაწეთ და იეახეთ, ღეთისა თხოვილი ჩვენი აღგვისრულოდ და ესდენ უმრავლესთა შეწუხებულთა ქრისტიანთა გული თქვენთვის მოიგვეით, განათლებულებისა მრავალნი თქვენიცა საკმენი წარგიმართოსთ ღმერთმან ყოველისაშინა.

„რადგანაც აზიის ერთ კერძოდამ ევროპაში ესახეთ შეწვენად, თქვენიცა რომ წყალობა შეგიძლიანთ ჩვენ და ჩვენს ერთზე თქვენიცა საკადრისი გეგონია, რომ ჩვენი თქვენთან მოხსენებული თხოვილი აღგვისრულოთ. ვეკრძალვით თქვენს განათლებულებას ამდენს თავის წყენასა, ვითხოვ, რომ ეს მოხსენება თქვენს განათლებულს გონებას არ შესწყინდეს.

განათლებულებისა თქვენიცა უერთგულესი მეფე ქართლ-ახეთისა და სხვათა.

მრეკლე.

დაიწერა ქალაქ ტფილისს,
ოქტომბრის 18 დღესა 1782 წ.

ამ წერილში გამოთქმული თხოვნა შემდეგს, მეორე წერილში კარგად არის გამოკვეთული. ამ წერილიდგან ბევრი რამ ღირს შესანიშნავი ცნობა გამოიკვეთა ჩვენის წარსულათ დროთა ქართველთა ცხოვრების შესახებ. აი ეს მეორე წერილიც:

„მათ განათლებულთ დიდსა ვენეციის შეკრებულთა“.

„ქ: თუმცა ამ მოხსენებისათვის დიდათ ემორცხეობთ და ვეკრძალვით, მაგრამ რომელიც ჩვენის ქვეყნის მწუხარება და შეჭირვება სხვას არზით მოგეხსენებია, ის მკადნიერებს. ჩვენი სათხოვრის აზრი ეს არის, რომ ერთის პოლკის ჯარის ჯავაგირი გეგბოდოს, რომ კაცი ჩვენ ვიშოვოთ და იმ ჯამაგირით ის ჯარი გავაწყოთ ევროპის რიგზე, რა რომ მტერი ამ ჯარის რიგს საბოლოოდ რომ სცნავს ევრას დროს ჩვენს მტრობას ველარ გაბედავს.

მეფე ქართლ-კახეთისა და სხვათა
მრეკლე.

ოქტომბრის 18, წელსა 1782^წ.

წერილების დაწერის რიცხვიდგან სჩანს რომ ორივე ეს წერილი ერთ დღეს დაუწერიათ, თვით წერილების მეორე გვერდზედ მიწერილია იტალიურს ენაზედ თარგმანიცა. რომელიც ენეციაში გადაუთარგმნია სხვა პატრებს მთაერობის თხოვნით ჩვენ ვიცით, რომ ენეციაში, მეფე ერეკლეს გარდა, სხვა მეფეებსაც ჰქონიათ ხოლმე მიწერ-მოწერა.

აქ საყურადღებო ერთი ის არის, რომ 1782 წ. მეფე ერეკლე, რუსეთის იმპერატრიცა ეკატერინა მეორეს ხელშეკრუბობა ტრაქტატი დაუდო და რუსეთის მფარველობის ქვეშ შევიდა, ამიტომაც ამ დროდამ მეფე ერეკლეს ნება აღარ აქენდა, რომ რუსეთის იმპერატორის ნება დაუბრუნებლათ ევროპის ან აზიის რომელიმე სახელმწიფოსთან ლაპარაკი დაეწყო. მიუხედავთ ამის მეფე ერეკლე სწორეთ იმ დროს, როცა იგი რუსეთის მფარველების ქვეშ მევიდა, მაშინ მან ევროპის სახელმწიფოებსაც მიმართა დავალებით.

ზემოთ დაგვაიწყა შემდეგ პირთა მოხსენება, რომელნიც აგრეთვე აყენენ რესპუბლიკანელები, ამათ აქ მოვიხსენებთ:

ჭაბუა ორბელიანი კაცი მწიგნობარი და ცნობილი.

იოანე ორბელიანი, კაცი ფილოსოფი თავის დროის კვალიათ.

დუსკალ ბარათაშვილი, კაცი ცნობილი და ხელოვანი.

გიორგი მაყაშვილი, ცნობილი პირი და ნათესავი მეფისა.

ალექსანდრე მაყაშვილი კაცი მწიგნობარი და კარვათ ცნობილი.

ქართველთ ძველი რესპუბლიკანელები

შეიძლება, ეს ამბავი ბევრმა არც კი დაიჯეროს. ამის მაგალითები ქართველთ კოსმოპოლიტებში ერთობ ხშირია და უხვი, ამიტომ აქ ჩვენი ამბის აღწერას ცოტა შორიდან დავიწყებთ, რომ ეჭვი არეის ჰქონდეს.

ქართველსაო ძველათ, ანუ ბიზანტიელთა დროს, მათ

მფარველობის ქვეშ იყო, ბიზანტიის დაცემის შემდეგ, ხან სპარსთა გავლენის ქვეშ იყო, ხან ოსმალეთისა, ამიტომაც ქართულთა მეფენი იწოდებოდნენ, ვალი გურჯისტანი. ანუ ქართულათ გამგე-მეფე საქართველოსი.

მეფე ერეკლემ ეს არ ინდომა, ოსმალ სპარსეთთან მოსპობა კავშირი და 1782 წ. რუსეთის იმპერატრიცა ეკატერინა მეორის მფარველობას შეეკედლა. ამისათვის დაწერილ იქმნება ტრაქტატი.

ამ ტრაქტატის პირობით საქართველოს სამეფოს რუსეთის მფარველობის ქვეშ იყო. 1782 წ. რუსეთის იმპერიას საქართველოც უნდა დაეცვა.

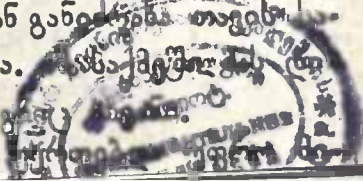
საქართველოს სამეფო ამ სახით დაშთება საყოველთაოდ და რუსეთის მფარველობის ქვეშ საქართველოს სამეფო არ მოიხსობა, არამედ დაცული იქნება იგი ყოველთვის უვნებლათ.

რუსეთის მთავრობამ საქართველოში უნდა შამოიყენოს 6000 ჯარისკაცი და ამით უნდა დაეცვა საქართველო. ეს ჯარი აქ უნდა დარჩენილიყო იმ დრომდე, ვიდრე ქართველთა სამეფოც მოაგვარებდა და თავის საკუთარ ჯარს დაიწესებდა.

თბილისში დაარსდა ახალი ზარათუხანა სადაც სჭრიდნენ ოქროს, ვერცხლის და სპილენძის ფულს. ფულს ერთ მხარეს ქართული წარწერა ჰქონდა და მეორე მხარეს რუსული. დაარსდა სამხედრო სკოლების გაუართოება, თოფხანა და დაუწყეს ქართველთაგან საყოველთაო ჯარს მოკრება. ასეთი ჯარის მოკრება 1770 წ. იქმნა შემოდებული ლევან ერეკლეს ძე ბატონიშვილისაგან.

1798 წ. როცა მეფე ერეკლე გარდაიცვალა, მის მაგიერ ქართლ-კახეთის მეფეთ ტახტზედ, რუსეთის იმპერატრის თანხმობით გიორგი მეფე ავიდა.

გიორგი მეფე უძლური მეფე იყო, ამას მეფობა და გამგეობა ძლიერ უძნელდებოდა. ამიტომ მან განიძინა თავის სამეფო რუსეთის იმპერიასთან დაკავშირება. მან დაიწყო მათ დათანხმება გარსევეან ქვეყნებზე და ზოგჯერ უმეტესათ კი გიორგი მეფე რუსეთს

ტომ რომ გიორგი მეფის სიკვდილის შემდეგ სამეფო ტახტი უნდა მიეღო იულონ ბატონის შვილს, გიორგის ძმას და არა გიორგის შვილს, დავითს, რომელიც რუსეთში იყო გაზრდილი და რუსეთის გენერალ ლეიტენანტი გახლდათ.

ეს გარემოება დავითმაც იცოდა რადგანაც აიძს ანდერძის, წერილი მეფე ერეკლესაგან იყო დატარებული; ამ წერილზე გიორგი მეფესაც ეწერა ხელი, რაც გიორგი მეფეს დიდათ აბრაზებდა და სძულდა თავის მამის ასეთი ანდერძის დატოვება.

ამიტომ ქართველებში, გიორგი მეფეს საქართველოს გამსყიდვათ სახევენ, ეს არ არის მართალი. ამაში გიორგი არ არის დამნაშავე, არამედ გარსევან ჭავჭავაძე და ამის ამხანაგები. ამ ამბაეს ჩვენ შემდეგ დავასაბუთებთ.

საქართველოს დაღუპვა და გაყიდვა მოხდა გარსევან ჭავჭავაძის მოხერხებით, თვით ამ პირმა აღიარა თავის პირით, სიკვდილის დროს, გიორგი მეფის შვილები და შვილის შვილები დაიბარა თვისთან და ბოღში მოიხადა ასე:

მე გილალატეთ თქვენა, მე გაყიდე საქართველო და ამიტომ ვითხოვ მოტყუებასა. ეს ბოღში ნამდვილად შეჰპოწმებულა ანდრინდელი პროფესორის დავით ჩუბინაშვილის ბიძიხაგან, რომელიც იმ დროს იქ ყოფილა და გარს. ჭავჭავაძის სიტყვები თავის ყურით გაუკონია. გარსევანის საქციელს „კალმასობაც“ ასაბუთებს.

საქართველოს გაყიდვა აი როგორ მოხდა რუსეთის სახელმწიფო პირთაგან და ნამეტურ ქართველ ელჩებისა და რუსის გენერალ ლაზარევისაგან.

გიორგი მეფის სიკვდილის შემდეგ ქართველ-კახეთის ტახტზედ უნდა ასულიყო გიორგის უფროსი შვილი დავითი. ვიდრე ეს მოხდებოდა, მინამ გენერალ ლაზარევის რჩევით საქართველოს ადგილები რუსეთის გუბერნიებად იქმნა გამოცხადებული და მით საქართველო რუსეთის იმპერიას დაუკავშირდა, ამით დარღვეულ იქმნა 1782 წ. ტრაქტატი.

ვიდრე საქართველოში რუსის მთავრობის ძალა დამყარდებოდა, საქართველოში, ზოგი ქართველი ფხიზლათ იქცეოდა

და რუსის მთავრობისაგან დაუყოვნებლივ ითხოდნ 1782 წლ. ტრაქტატის შესრულებას, საქართველოს მეფობის არ მოსპობას და დაფითის, ანუ იულონის გამეფებას.

ამისთვის მთელმა ქართლის ერმა მიმართა ალექსანდრე იმპერატრს და სთხოვა მეფე ერეკლეს ანდერძით კვლავ საქართველოს მეფობის არ მოსპობა და დაფითის ან იულონის გამეფება, ასეთისავე დაფიქრებით მიმართა სოლომონ იმერთა მეფემ ამ დროს, როცა პავლე იმპერატორის შემდეგ, ალექსანდრე იმპერატორი გამეფდა, ყოველივე ასეთი მიმართვანი ალექსანდრე იმპერატორის წინაშე უმნიშვნელით ჩივბოდა, ვინაიდან გარსევან ჭაუჭავაძისაგან საქმე ქვეყნის გასყიდვით იყო შესრულებული. ამ დროს თბილისში გაჩნდა ქართველთა სხვა და სხვა პარტიები. აქ იყო: დაფით ბატონის შვილის პარტია, იულონ ბატონ-შვილის, სოლომონ ლეონიძის, ბოლოს ს. ლეონიძის პარტიის სხვებიც. შეუერთდნენ, იყო კიდევ დარჩენილ პარტია და ასევე კიდევ სხვების.

ყველა ამ პარტიების მიზანი იყო რუსეთის წინაშე შეცდინებობა და მით 1782 წ. ტრაქტატის პირობის დაცვა, საქართველოს მეფობის არ მოშლა, ტახტზედ დაფითის, ან იულონის დამტკიცება. გიორგი მეფის სიკედილის მესამე დღეს თბილისში მოხდა ქართველთა კრება, ამ კრებაზედ ზოგი დაფითის გამეფებას ითხოვდა, როგორც გიორგის მემკვიდრის და ზოგი კი მეფე ერეკლეს ანდერძის არ მოშლას და იულონის გამეფებას მოითხოვდა. ამ პარტიების ბრძოლა დიდად განცხობელდა, მალე მოხდა მეორე კრებაც. ამ კრებას დაესწრო ფრანგის პატრი ნიკოლა. ამან მოახსენა კრებას შემდეგი სიტყვა ჩივივით:

„ბატონებო, გონებას მოდით, შეიტყუეთ ვითარება სამეფოსანი, შფოთმა და განხეთქილებამ გაიდგა ფესვი. აქ მეფობა თითქოს აღარავის უნდა, ყველა ეჭვის თვალით უმზერს და ამბობს, რომ მეფე გიორგის დეალებით, რუსნი აღარავის გაამეფებენო. საქართველო რუსეთს დაუკავშირესო. ასე ლაპარაკობენო. თვით ტახტის მემკვიდრენიც.“

გეუწყებოდათ ბატონებო, რომ მემკვიდრეებმა დაანებონ

ტახტს თავი, აიღონ ტაჭრისაგან ხელი. ჩვენ გამოუჩინთ მეფეს, ბატონებო, ფრანკუზნი თქვენზედ ძლიერნი არიან, ჰკვიანნი, ნასწავლნი და ყოელითვე სრული, მაგრამ ხშირად მეფე არა ჰყავთ, უმეტოდ განაგებენ, რესპუბლიკით. ჰყავით თქვენც ასე, ჰქმენით რესპუბლიკა და ეგენი წაიდანენ იქით, საიდაც სურთ“.

პატრის აზრი ბევრს მოეწონა და ეს ცნება განაბნინეს საქართველოში და მოითხოვდნენ, რომ რაკი საქმე ასე თავდება, ამიტომ ჩვენ მეფობა აღარ გვინდა, პატრის ნათქვამის თანახმად ჩვენ რესპუბლიკას დავაწესებთ და უმეტოდ განვაგებთ ქვეყნის საქმეებსა.

ამ აზრებმა გაიტაცა ს. ლეონიძე, დ. ბარათაშვილი, გ. მაყაშვილი, ჰ. ორბელიანი, ს. ბეგთაბეგისშვილი, იოჰ. ორბელიანი და ბევრიც სხვანი. ამ დროს საქმე დიდად მწვანდებოდა, რუსნი ძლიერდებოდნენ და საქართველოს საქმეც იშლებოდა, ამ დროს დავით ბატონისშვილთან მივიდა მისი ახლო ნათესავი გ. ბარათაშვილი და აუწყა დავით ბატონისშვილს შემდეგი:

ბატონის შვილო, მეფობას ნუ ჰკარგავ, დროით გამეფდით თქვენ რუსებს ნუ უცდით, უბძანეთ რომ აქედან რუსის გენერალი ლაზარევი თვის ჯარით უკან დაბრუნდნენ, თუ ამას არ იქმს იგი, მაშინ ჩვენ ვიცით საქმე და ძალით გაეძაბებთ. დროით გამეფდით თორემ დაკარგავთ მეფობას.

დავითი ვერ ჰბედავდა გამეფებას და აღექვანდრე იმპერატორისაგან დამტკიცებას ელოდა. ესე დაყოვნება კი ქართველებს დიდათ ადარდებდა, ნამეტურ სოლომონ ლეონიძეს, დასახელებულ ქართველთ შორის გამოჩნდნენ ცხარედ მსურველები რესპუბლიკანური წესის და ამისთვის მოლაპარაკებრიც.

ამ კრებაზედ საუბარმან გააბნინა იოანე საჩხაძე, ევარათ ორბელიანი, ეს მივიდა ბატონისშვილ დავითთან და მოაქცინა შემდეგი: „ბატონისშვილო და ბიძაე! ნუ ჰკარგავთ მეფობასა, მიბძნდით და გამოუცხადებთ რუსისა აქა ჯარსა წარვიდეს რუსეთად და თუ არა იქმს რუსის ლენერალი, ადვილია მისი აქედან განდევნა. დაეცვათ მეფობა და განემტკიცოდ მეფობით სახელი ჩვენი, როგორც გვიმეფნია, ისე ვიმეფოთ.“

ამ დროს მოხდა ქართველ რესპუბლიკანელთა კრება, ამათ გადასწყვიტეს მეფობის მოშლა, აღარც დაეთის გამეფება, არც იულონის, არც რუსეთის მთავრობის ცნობის, არამედ რესპუბლიკის დამყარების. ამ ნატერის ცნობები თურმე დაეთ ბატონიშვილმა შეიტყო. მერე დაეთ ბატონიშვილმა მთელს საქართველოს თავად-ანნაურობას ასეთი სიტყვით მიმართა რესპუბლიკური მართვა-გამგეობის დაარსების შესახებ.

„ბატონო საქართველოს თავადნო და ანნაურნო! თქვენი მუჯადობა გეგბოდა და მართებული ესე იყო, რადგან მეფე გიორგი მიიტყალა, აქ შემოყრილიყავით და გეტირნათ. წაგებურათ და მერე დიდი დიდათ შეყრილიყავით და მცირენი მცირეთა და საზოგადო ქვეყნის კეთილ მდგომარეობა გამოგერჩათ, ამ ჟამათ ზოგიერთნი სხვანი და როსტომ ბეგთაბეგისშვილი, ელიზბარ თუშინესშვილის და დუცალ ბარათაშვილს შეგიერთად და რესპუბლიკის თავად გაგიკეთებიათ. „აბა სად მივდევთ, ეს თქვენის კეთილშობილებისათვის დიდათ აუგია და სათაკლო“, ასე მოწმობს ამას პ. იოსელიანი „მეფე გიორგის ცხოვრება“-ში“.

დაეთ ბატონიშვილი რესპუბლიკური წესების დაარსების განზრახ. დიდათ დაათქრა, ეს ამბავი იმან რუსის გენერალს და მინასტრს კოვალენსკის გააგებინა, ამათ ზომები მიიღეს და ყველა რესპუბლიკანელები დააქვრინეს. დაპატიმრების დროს, ბედ-შაჟ დაეთ ბატონიშვილმა ქართველების და ნამეტურ რესპუბლიკანელს კიდევ მიმართა ასე:

„თუმცაღა ჩვენ, ქართველთ, მეფე გეყოლია, მაგრამ ხან ბიზანტიელთ მფარველობის ქვეშ ეყოფილვართ, ხან სპარსეთის და ხან ოსმალეთის. ბოლოს მეფე ერეკლემ საქართველო რუსეთის მფარველობის ქვეშ მისცა, ამიტომ მოიცადეთ, ნუ აჩქარებულხართ, მე 1782 წ. ტრაქტატის ძალით მალე დამამტკიცებენ მეფეთ და მის შემდეგ მეც გაემეფდები და ძალაც შექნება, რუსეთის ნებადაურთვად ჩემი გამეფება არ შეიძლება, ჩვენი პირობა ასეთია, ანუ შეერთების ტრაქტატი“.

1801 წ. ბოლომდე ყველა რესპუბლიკანელები დააპატიმრეს, დავითიც დამშვიდდა. ხოლო ლოდინით კი ვერას მოგსწრა და ბოლოს ტახტიც დაკარგა 1782 წ. ტრაქტატის ზუბლებიც გაუქმებულ იქმნა, და მის მეოხებით საქართველოს სამეფოც რუსეთის იმპერიას დაუკავშირდა უსამართლოდ. ასე უმწეოდ და შეუძინველად გათავდა რესპუბლიკანელ ქართველთა შრომა და ცდა საქართველოში. ამის მიზეზები პირდაპირ დავით ბატონიშვილს ედება. სხვა არავის და რუსის მთავრობის ახლს ძალას.

პატრი მაეროს და მეფე ერეკლეს მიწერ-მოწერის შესახებ, პატრი მიხ. თამრაშვილი შემდეგს ცნობებს იძლევა, რაც სიტყვით-სიტყვა მოგვყავს აქ:

„ეს პატრი მაერო ტფილისიდან წასულა ამავე წლის 15 ნოემბერს. ერეკლეს მისთვის პასპორტი 28 ოქტომბერს მიუცია, ეს პასპორტი დაწერილი ყოფილა ქართულად, თათრულათ და ლათინურად. სამწუხაროდ, როგორც წინეთ გაგზინილი პატრი დომინიკე, ისე ეს პატრი მაეროც გარდაცვლილა გზაში მაისის თვეს, პოლონეთის ქალაქს ბერდიკოვიაში (Berdiczo-
via). ამ ქალაქიდან ორ პოლონელ კაპუცინს წაუღიათ ყველა მისი ქალაღდები ვენას პაპის ნუნციოსთან და უთქვამთ მისთვის, რომ მიცვალებულ პატრი მაეროს საქართველოს მეფისაგან ბევრი რამ ჰქონია პირად დაბარებულიო. ეს ნუნციო 19 იანვარს 1783 წ. რომში უგზავნის წერილს, რომელიც კარდინალის შესახები ყოფილა და რომელიც მოვიყვანეთ ზემოთ; ხოლო დანარჩენი წერილები მარტო ქართულად ყოფილა. ყველა გადაუცია ვენის მთავრობისათვის. მაგრამ იქ ქართული არავის სცოდნია და ამიტომ ვერ უთარგმნიათ წერილები. შემდეგომ აღარაფერი სჩანს, თუ რა უყვეს წერილები და რა შედეგი მოჰყვა მათ.

„ეს ამბავი ცხადია, ძრიელ საწყენად დაურჩა მეფე ერეკლეს, მეტადრე იმისგამო, რომ პატრი მაეროს გამგზავრებას უფრო სჩქარობდა ერეკლე და დიდის აღსწრაფებით მოელოდა

ჩაიძე შემწეობას ევროპიდან ოსმალეთის წინაღმდეგ“.

„უფროსმა პატრმა მაინც კი მისწერა რომს, თუ ერეკლე მეფის წერილებმა მანდ მოაღწია, სათანადო განკარგულება მოახდინეთო. ამისთანავე 19 ნოემბერს 1783 წ. რომში აუწყებს ტფილისის ამბავს“.

ბევრნი შეიძლება ამის წინაღმდეგი გახდნენ, სთქვან, რომ ქართველებისაგან რესპუბლიკის ცოდნა ტყუილიაო. აქ ტყუილი არასფერია, ამის სიმართლეს ია რა ამოწმებს კიდევ:

პაეღე იმპერატორის სიკვდილის შემდეგ 1800 წ. გამეფდა ძე მისი ალექსანდრე პირველი, ამ იმპერატორმა დაარდია იმ ტრაქტატის პირობის მუხლები, რაც მეფე ერეკლე და ეკატერინა იმპერატრიცამ შეკრეს 1783 წ. ამის დარღვევით, ალექსანდრე პირველმა საქართველო რუსეთის იმპერიასთან შეერთებულათ გამოცხადა.

საქართველოს სამეფოს მოსპობა ბევრს ეწყინათ, ამიტომ ქართლისა და კახეთის თავადები შეიკრიბნენ ერთათ, ალექსანდრე იმპერატორთან გასაგზავნათ საერთო მილოცვა დასწერეს და თან დაეაღეს თვისი თხოვნა და საქართველოს მეფობის არ მოსპობა, არამდ მფარველობით დაცვა, ერთ წერილში მოყვანილია შემდეგი სტრიქონებიც:

„მოწყალეო ხელმწიფე! (ალექსანდრე I) როდესაც ერთგულებისა ზედა თქვენისა იმპერატორებისა დიდებულებისა დაგვაფიცეს, მყის გამოკვიცხადეს მანიფესტი, რომ ვითომ ჩვენ მოგვეხსენებოდა კარსა წინაშე დიდებულებისა თქვენისა: მეფე აღარ გვინდა და უმეფოთ შემოსულვართ მფარველობისა ქვეშე“.

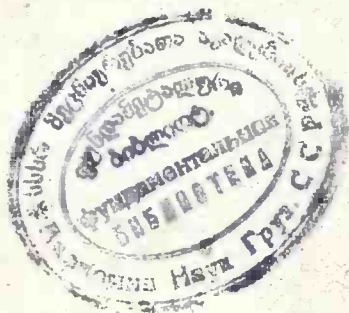
„ეს ფრანციულთ მსგავსი რესპუბლიკაობა იქნებოდა ჩვენგან“.

ასე უარს ჰყოფენ ქართველ რესპუბლიკანელები რუსეთის იმპერატორის ალექსანდრე წინაშე, რომ ჩვენი უმეფობა ფრანციულთ რესპუბლიკაობა იქნებოდაო“.

მეფე ერეკლეს თანამედროვე პირია რუსეთის იმპერატრიცა ეკატერინა მეორე, ეს ქალი ტომით ნემენცი იყო, მასთან

ევროპის ერთა განათლების მკოდნეც, ეს იმპერატრიცა თავის წერალებში, საფრანგეთის რესპუბლიკანურ სარევოლიუციო სამხადის, დიდის ბოროტის თვალთ უმზერის. რობესპიერი, დანტონი და მარია, მას საადულო ყაჩაღებათ მიანია, რახ-ბოინიკებათ. ეს ქალო მთელს ევროპის ხელმწიფეებს შესჩივის საფრანგეთის რევოლუციონერთა შარლატნობას და ავაზაკობს, იგი ყველას მოუწოდებს, რომ საფრანგეთის რევოლუციის საქმებში ჩაეერიოთ და მათ ხელმწიფეს დახმარება მიესცეთო, თორემ ბოლოს მათ რევოლუციის შარლატნებისაგან ჩვენც ცუდი დღე დაგვადგებაო.

მადლობა ღმერთს, რომ მეფე ერეკლეს, თავის წერბლებში ასეთი არაფერი აქვს, თორემ თქვენი მტერი, ამისთვია ბე-ერნი აკიკლებდენ. მეფე ერეკლეს ასეთა ზრდილობიანი წერილის წერის კილო ჩვენ ერთობ დიდი საქმეთ მიგეანია და მართლაც იგი ღარსია ყურადღების მიყრობის, რომ აზიელი კაცი ისეთის კეთილ შობილურას თვალთ უყურებს საფრანგეთის რევოლუციის სამხადისის დამწყებთა წადილს.

ზ. ჭიჭინაძე

რევაზოვის ქუჩა, სახლი № 12-რი.

ფასი 15 კაპ.

იბეჭდება და გამოვა

ლუტერის სჯულის სწავლის შემოტანა ქართველებში.